

Bez braka (ni)je tlaka: Zašto sve češće biramo izvanbračni suživot



Ilustracija: Good Studio, Shutterstock

Svako toliko u medijima se pojave zabrinuto intonirani napisi o tome kako se u Hrvatskoj sklapa sve manje brakova. Kad tome dodamo jednako "alarmantno" povećanje stope razvoda i smanjenje stope nataliteta, čovjek bi pomislio da su (heteroseksualni) brak i ono što smatramo tradicionalnom obitelji doista na izdisaju. Iako je to daleko

od realnosti (nažalost!), činjenica jest da se sve manje parova odlučuje na formalizaciju svog odnosa, što pokazuju i podaci Državnog zavoda za statistiku; primjerice, u 2009. godini sklopljena su 22.382 braka, a u 2018. godini 19.921 brak. Brojka iz godine u godinu pada, a bit će zanimljivo vidjeti podatke najnovijeg popisa stanovništva, koji će pružiti i uvid u raširenost izvanbračnih zajednica.

Društveni značaj braka, barem na zapadu, počeo je slabiti još 1970-ih, u kontekstu sekularizacije i jačanja ekonomske neovisnosti žena.

Posljedično, danas u pojedinim zemljama udio izvanbračnih zajednica nadmašuje one bračne. Ipak, kako navodi **Nataša Lucić** s Pravnog fakulteta u Osijeku, izvanbračni suživot nije produkt suvremenog društva, već postoji jednako dugo kao i sam brak. Međutim, ono što je specifično za suvremeno doba, dodaje Lucić, je da se broj osoba koje ostvaruju izvanbračnu zajednicu neprestano povećava.

U današnje vrijeme, suživot – bračni ili izvanbračni (pa i cimerski, možemo dodati) – ima i ekonomskog smisla s obzirom na rastuće troškove života, pa i podjelu poslova u kućanstvu, kako pišu **Nora Sánchez Gassen** i **Brienna Perelli-Harris**. Osim toga, kohabitacija podrazumijeva određenu razinu posvećenosti i obvezanosti, ali bez zakonske regulative koja dolazi s brakom.

U porastu je i broj djece rođene u izvanbračnim zajednicama. Budući da u velikom broju zemalja ne postoji mogućnost registriranja izvanbračne heteroseksualne zajednice, nedostaju i pouzdani podaci o njihovom broju, stoga se kao indikator najčešće uzima upravo broj djece rođene izvan braka.* Na razini Europske unije, 2018. godine čak 42% djece rođeno je u takvim okolnostima (što je porast od 17% u odnosu na 2000. godinu), što ukazuje na etabliranje alternativnih oblika obitelji i intimnih odnosa.

Iako je Hrvatska nisko na ljestvici u usporedbi s drugim europskim




državama (prema popisu stanovništva iz 2011. godine, tek 2,7% stanovnika, odnosno 48.886 parova, živi u izvanbračnoj zajednici), kohabitacija je u stalnom porastu. U zemljama istočne Europe, koje su konzervativnije i religioznije, zajednički život izvan braka je najčešće tek korak koji prethodi braku, no istraživanja pokazuju da sve više mladih iskazuje pozitivne stavove prema kohabitaciji.†

Zašto se, dakle, parovi odlučuju na izvanbračni suživot? **Jamieson** i suradnici (2002.) navode tri najčešća razloga: 1) zajednički život kao početak trajnog partnerstva; 2) testiranje je li veza održiva, svojevrsni “probni rok;”, ili 3) pragmatičan dogovor bez tereta očekivanja. U tom smislu, neki autori i autorice smatraju da sve veće prihvaćanje kohabitacije ne znači nužno odbijanje institucije braka, nego prije pokušaj uvjeravanja u ispravnost odabira partnera, iskušavanja slažu li se zaista na razini svakodnevnog zajedničkog života, testiranja uzajamne kompatibilnosti te traženja stabilnosti, kako bi se izbjegao život u lošem braku ili posljedični razvod (**Bartolac**, 2013).

Međutim, postoji određeni broj ljudi – pa čak i u katoličkoj, konzervativnoj Hrvatskoj – koji doista odbijaju instituciju braka kao takvu, iz ideoloških razloga. Kao što smo **već pisale**, povijest braka kao institucije je kompleksna, vođena ekonomskim i političkim motivima te nepravedna prema ženama. Danas dominantna romantična ideja braka iz ljubavi nastaje tek od 18. stoljeća nadalje, a idealizirana slike nuklearne obitelji u kojoj je muškarac hranitelj proizvod je američke kulture 1950-ih godina.

Postaje očito da sve više ljudi ne dijeli takve predodžbe o braku. Mnogi parovi više ne sklapaju brak “po automatizmu,” bez propitivanja njegove društveno-političke funkcije i općenito potrebe za formalizacijom svog odnosa. Kako i sama već neko vrijeme živim u izvanbračnoj zajednici, povremeno preispitujem odluku da ne sklopim brak sa svojim partnerom, prvenstveno imajući na umu pravne

pogodnosti koje bi mi/nam time pripale. Iako dosad nije bilo potrebe da koristim/o te pogodnosti, izgledno je da ćemo se ili ja ili partner jednog dana naći u situaciji u kojoj će odsustvo braka predstavljati određenu prepreku ili ograničenje. 

Odlučila sam stoga dublje istražiti ovu problematiku: s jedne strane, zakonodavni okvir koji uređuje ove odnose (više o tome u **idućem tekstu**), a s druge, razmišljanja ljudi koji su također odabrali ne sklopiti brak – a ima ih, barem u krugovima u kojima se ja krećem, nemali broj. Upitala sam nekoliko sugovornika/ca da obrazlože svoju odluku.

Marta[‡] i njezin partner zajedno su 14 godina i žive zajedno.

Cijeli sam život zazirala od svadbe, išle su mi na živce, bile izvor nervoze mojih članova obitelji koji su trebali kupovati odjeću i pomno paziti koliko staviti u otmotnicu. Kad sam bila u faksovskim godinama, postala sam još svjesnija koliko je to polutraumatično brojnim mojim prijateljima i prijateljicama koji su morali raditi razne kompromise kako bi "selo bilo sretno", od glazbe, ornamenata, do sličnih idiotarija poput toga da se moraju vjenčati u crkvi, iako su ateisti. Jer se tako mora. Ja tako ne želim. Prvotno sam mislila da bih samo odlepršala kod matičara, no kasnije sam ustanovila da mi je institucija braka strogo patrijarhalan koncept u kojem ne vidim neki benefit osim birokratskih stvari koje mi svi spominju, no na te prepreke još nisam naišla niti mislim da su nesavladive. Vidim i iz prve ruke (moji roditelji) negativne strane toksičnoga braka između dvoje ljudi koji se više ne vole, ali nemaju financijske niti mentalne hrabrosti nositi se sa stigmom razvoda.

Sandra i njezin partner nedavno su obilježili 10 zajedničkih godina, a odluka da se ne vjenčaju potaknuta je, između ostalog, lošim

prethodnim iskustvima.



On je bio oženjen dva puta prije mene, nakon dugih veza, i oba braka su se raspala u roku od godinu dana nakon svadbe, tako da ne želimo bad luck vezi koja funkcionira 😊 Također, gade mi se svadbe i užasne su i ne mogu zamisliti ukusnu svadbu. Udala bi se vjerojatno isključivo da znam da umirem. A možda ni tad. Ukratko, razgovarali smo o tome i nećemo se udavati.

S obzirom da je brak u našem društvu još uvijek norma koju često ni ne propitujemo, osobe koje se protive ili su indiferentne prema braku vjerojatno će morati u nekom trenutku svoje veze otvoreno raspraviti o ovoj temi – ako ništa drugo, kako bi znatiželjnicima (a bit će ih) objasnile svoju odluku. Jedna od mojih sugovornica podijelila je svoje iskustvo:

Ozbiljniji razgovor se dogodio više zbog okoline, kako bismo nekako oboje bili sigurni da to što ne želimo u brak ne znači da ne želimo u tu zajednicu "s tom osobom", što je čest argument mnogih s kojima smo dotad znali ući u debatu, pa da na vrijeme eventualno iskomuniciramo neke novonastale nesigurnosti i promjene stava prema instituciji braka. Primjerice, moja okolina je znala reći da sam zapravo "nespremna" jer vjerojatno u dubini duše osjećam da moj partner nije "taj", pa je bilo važno da takve primisli ne postoje u našoj vezi, implantane zbog raznoraznih pritisaka društva.

Posebno mi je zanimljiv primjer Nine i njezinog partnera, koji su zajedno 40 godina, jer u vrijeme kada su oni počeli živjeti zajedno izvan braka, to je bilo daleko od uobičajenog. Pitala sam ju je li to bio svjestan odabir s njihove strane, splet okolnosti ili nešto treće.



Komocija je bio glavni razlog. Svjesno i razumno smo izbjegli tu ceremoniju, a posljedice smo ostavili za rješavanje kad problemi naiđu. Ne sjećam se da je u našoj okolini bilo sličnih slučajeva, tako da se nismo imali na koga ugledati. Ali se sjećam da su u našem društvu, u kojem je bilo 8 parova, samo dva para dobila djecu (mi smo bili jedni od njih). Svi ostali su i dalje bez potomaka ili su samci.

Boris i njegova partnerica žive skupa i imaju dijete, no nisu u braku.

Moja osobna motivacija je da ne držim previše do papira, titula i sličnoga pa nisam imao potrebu za stupiti u brak obzirom da u RH izvanbračna zajednica daje jednaka prava i obveze.⁸ Nije to došlo primjerice iz nekog bunta, niti smo imali novca za nekakvu svadbu koja se kod nas u društvu očekuje, niti mislimo da bi još jedan papir učvrstio našu vezu i ljubav. Nema tu papira koji može ni pomoći ni odmoći.

Ustavom Republike Hrvatske zajamčena je ravnopravnost bračne i izvanbračne djece, a razlika u bračnom, odnosno izvanbračnom rođenju djeteta je u načinu na koji se utvrđuje očinstvo. Dok se za dijete rođeno u braku smatra da mu je otac majčin muž (ako je dijete rođeno za vrijeme trajanja braka ili u razdoblju do 300 dana od prestanka braka,) za dijete koje je rođeno izvan braka očinstvo se utvrđuje njegovim priznanjem ili sudskom odlukom. Prema članku 62. Obiteljskog zakona, očinstvo se može priznati na zapisnik pred matičarom, centrom za socijalnu skrb ili sudom.

Vjerujući da su izvanbračni drugovi činom dobivanja zajedničkog djeteta izjednačeni s vjenčanim parovima (gdje ćeš bolji dokaz od djeteta!), pogrešno sam pretpostavila da bez problema ostvaruju prava koja im omogućuje zakon. No, jedna od sugovornica podijelila je




svoje iskustvo, koje pokazuje da u praksi nije nužno tako.

Nedavno smo kupili stan, ali je spletom okolnosti na kupoprodajnom ugovoru bilo samo njegovo ovo ime jer ja naprosto nisam stizala u banku, kod bilježnika, itd... Naivno smo mislili da se ja mogu naknadno upisati kao vlasnica stana, no to nije moguće jer na ugovoru nije moje ime. Pa smo htjeli prebaciti vlasništvo na način da polovica ide meni, ali odvjetnik nam je rekao da ne može garantirati da nećemo morati platiti porez budući da nismo u braku.

Nina je također kazala da su se ona i njezin partner susreli s brojim preprekama unatoč tome što stanuju zajedno i imaju dijete.

E tu je bilo problema. Za upisati dijete u matični list rođenih trebala je suglasnost (priznanje oca). Pa zatim dospjeti na listu za stan se moglo samo ako ste familija, a za to je trebalo ishoditi papire, svjedoke... Pa upisati dijete u vrtić – opet papirologija, zatim škola, izleti, potpis oba roditelja, itd... Uglavnom, sve se svodilo na dokazivanje da smo oboje roditelji djeteta, što mi nikad nismo osporavali nego pribavili sve što treba. Bilo je naporno i nepotrebno, ali zakon je zakon. No, 2000. godine smo otišli u Švedsku i tek smo tamo shvatili koliko sve može biti jednostavno. Upisali su nas pod kategoriju "sambo," dakle par koji nije vjenčan, a ima zajedničko dijete(cu), i ima potpuno ista prava kao oni koji su vjenčani.

Unatoč tim poteškoćama, mnogi parovi ostaju pri odluci da se ne ožene, a neki od razloga su nedostatak želje/potrebe za korištenjem privilegija koje brak donosi, a svakako i indiferentnost ili čak otpor prema ritualnoj, simboličkoj dimenziji braka. Kako navode Bonato i Mrakovčić, danas "egalitaran brak, utemeljen na ljubavi, prijateljstvu i

zajedničkom interesu postaje poželjan oblik partnerske zajednice” te  ove vrijednosti nadjačavaju eventualne birokratske prepreke ili pritisak obitelji/društva. Kako objašnjava Marta,

Osobno nisam romantična i koncept “happily ever after” kao takav mi ne znači ništa, na razini mi je jednako kao i prazno “volim te” izrečeno nakon tjedan dana. Važno je ono što se gradi svaki dan i istinski osjećam da je svaka cigla koju moj partner i ja stavljamo na naš odnos snažnija upravo zato što je naš svakodnevni odabir biti ovdje, skupa, bez prstenja ili papira koji bi trebao predstavljati neraskidivu vezu. Mi smo si je isheklali prema vlastitim uvjetima. Zajedničkim kreditom, primjerice. Šalim se, ali i ne.

* Pritom treba imati na umu da ni ta brojka nije sasvim pouzdana budući da postoje i izvanbračne zajednice bez djece.

† idi: Boneta i Mrakovčić, “Studentski stavovi o braku, kohabitaciji i tranziciji u brak,” Revija za socijalnu politiku, Vol. 28, No. 2 (2021.) & Bandalović, “Stavovi mladih o kohabitaciji,” Revija za socijalnu politiku, Vol. 24, No. 1 (2017.)

‡ Imena sugovornica/ka su izmijenjena.

§ Više o ovoj temi čitajte u idućem tekstu!

Tekst je nastao uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama. Dozvoljeno je prenošenje teksta uz navođenje izvora i autorice.

Pročitajte i ostale tekstove temata:

- **Bez braka (ni)je tlaka: Zakonski okvir izvanbračnih zajednica u Hrvatskoj**
- **Suvremeno majčinstvo – između nadzora i prisnosti**
- **Suvremeno majčinstvo – zamke (ne)sebičnosti**

- **Ne mogu više, čuješ li me?**



brak

hrvatska

obitelj

zakoni

Tihana Bertek